

**Katarzyna
Krzan**

Przewodnik
po świecie
Aniołów

KATARZYNA KRZAN

„POŚLAŃCY BOSKIEGO MILCZENIA”

PRZEWODNIK PO ŚWIECIE ANIOŁÓW

Copyright by Katarzyna Krzan & e-bookowo 2008

Projekt okładki: Ewa Toczowska

ISBN 978-83-61184-01-0

www.e-bookowo.pl

kontakt: wydawnictwo@e-bookowo.pl

Wszelkie prawa zastrzeżone.
Kopiowanie, rozpowszechnianie części lub całości bez zgody wydawcy zabronione

Wydanie I 2008

www.e-bookowo.pl

SPIS TREŚCI

WSTĘP	4
ROZDZIAŁ PIERWSZY	7
ANIOŁY W RELIGIACH ŚWIATA	7
RODOWÓD ANIOŁÓW	8
ANIOŁY STAREGO TESTAMENTU	10
ANIOŁY TALMUDU	15
ANIOŁY NOWEGO TESTAMENTU	18
ANIOŁY ISLAMU	22
ANGELOLOGIA	30
ANIOŁY ŚREDNIOWIECZA	34
ANIOŁY PSEUDO – DIONIZEGO	35
ANIOŁY ŚWIĘTEGO TOMASZA	39
ISTOTA ANIOŁÓW I ICH LICZBA	41
ROZDZIAŁ DRUGI	44
ANIOŁY W SZTUCE	44
POCZĄTKI	45
ŚREDNIOWIECZE	50
ARCHANIOŁOWIE	55
RENESANS I BAROK	57
ANIOŁEK CZY AMOREK?	60
NIE SAME SKRZYDŁA...	63
ROZDZIAŁ TRZECI	68
ANIOŁY W LITERATURZE	68
„NIEBIESKIEGO W NIM ZGADŁEM ANIOŁA”	71
(ANIOŁY DANTEGO)	71
„WOJOWNIK SKRZYDLATY”	82
ANIOŁY MILTONA	82
„DUSZE, KTÓRE WYBRAŁY NIEBO”	90
(ANIOŁY SWEDENBORG)	90
„ANIOŁ, KTÓRY STAŁ SIĘ DIABŁEM”	103
(ANIOŁY BLAKE’A)	103
„ANIOŁY STOJĄ NA RODZINNYCH POLACH”	114
(ANIOŁY SŁOWACKIEGO)	114
ROZDZIAŁ CZWARTY	120
BUNT I UPADEK	120
BUNT ANIOŁÓW	121
KULTURA POPULARNA	128
NAWET ANIOŁ MOŻE BYĆ CZŁOWIEKIEM	133
ANIOŁY SPADAJĄ Z NIEBA	140
ZAKOŃCZENIE	149
BIBLIOGRAFIA	152

WSTĘP

W nieświadomości współczesnego człowieka, jak twierdzi Mircea Eliade, przetrwała bogata mitologia, niejednokrotnie przewyższająca swoją wartością duchową jego życie „świadome”.¹ Fakt, że człowiek w pewien sposób żyje obrazami, przechowując w swoim umyśle stare, mityczne symbole, potwierdzają odkrycia psychologii głębi, eksperymenty surrealistów z pismem automatycznym i najzwyczajszą wyobraźnią towarzyszącą przeciętnemu mieszkańcowi naszej planety. Odwieczne symbole nigdy nie tracą psychicznej aktualności, choć mogą ulegać (i ulegają) powierzchownym zmianom, zakładać nowe maski. Treść jednak zawsze pozostaje ta sama: obrazy wyrażają tęsknotę za przekształconą w archetyp, zmitologizowaną przeszłością. Co istotne: symboli tych nie sposób opisać słowami, można ich doświadczyć jedynie na poziomie Obrazów.² Wszelkie próby racjonalnego wyjaśnienia ich znaczenia prowadzić mogą do tragicznych w skutkach uproszczeń, a nawet zniekształceń.

Wizerunek anioła zmieniał się w czasie i przestrzeni. Nie ma w tym wcale nic dziwnego – istoty te bowiem potrafią przybrać każdą postać. Jednakże w większości przypadków ich wygląd jest naszym dziełem, stworzonym zależnie od potrzeb epoki i panującej aktualnie mody. Zdegradowaliśmy te istoty do funkcji dekoracji na obrazach. Nasza potoczna wiedza o aniołach ogranicza się do dziecięcej wiary w Anioła Stróża.

¹ M. Eliade: *Sacrum, mit, historia. Wybór esejów*, wyb.i wstęp M. Czerwiński, przeł. A Tatariewicz, PIW, Warszawa 1974, s. 25

² M. Eliade: *Obrazy i symbole. Szkice o symbolizmie magiczno – religijnym*, przeł. M.i P. Rodakowie, Wydawnictwo KR, Warszawa 1998, s. 19

Poza tym kojarzymy je z amorkami, puttami, pulchnymi chłopczykami ze skrzydełkami, kołędnikami. Anioł to ozdoba, statysta ze skrzydłami i gwiazdą na czole. Jego przypadek pokazuje, jak niedaleka jest droga od mitycznego archetypu do potocznego stereotypu, który, zgodnie z definicją Lippmana jest tylko „obrazem w naszych głowach”.

Przegląd wizerunków anioła zacznę od prób zdefiniowania jego istoty w oparciu o teksty religijne i filozoficzne. Wezmę także pod uwagę wizje artystyczne pisarzy, poetów i malarzy. Na koniec spróbuję pokazać anioła ukształtowanego we współczesnej kulturze popularnej. Za każdym razem będzie to inna postać, różniąca się od pozostałych nie tylko wyglądem, ale i cechami charakteru. Jednakże ciągle będzie to ten sam anioł. Jego stopniowa antropomorfizacja doprowadziła do tego, że z początkowo bezpłciowej istoty stał się kuszącą blondynką z błękitnymi oczami. Ale takie są właśnie prawa naszej kultury powielanej przez środki masowego przekazu. To, co Boskie, nieuchwytnie, wręcz nieosiągalne, staje się dzięki ludzkim zabiegom adaptacyjnym, narzędziem w rękach reklamy. Nasza kultura, zamiast sublimować, prowadzi do wulgaryzacji i upraszczania wszystkiego, co wydaje się niebezpiecznie piękne i wartościowe. Anioły wydostały się więc ze sfery sacrum, by zacząć przejawiać się także w sferze profanum. Po drodze utracić jednak musiały wiele ze swych duchowych przywilejów. Dlatego anioły, które występują w filmach, serialach telewizyjnych nie są tożsame z aniołami biblijnymi, stanowią bowiem kolejny produkt kultury popularnej, dalekiej od teologicznych rozważań.

ROZDZIAŁ PIERWSZY

ANIOLY W RELIGIACH ŚWIATA

RODOWÓD ANIOŁÓW

Anioły są istotami duchowymi, niematerialnymi, stworzonymi przez Boga. W tradycji żydowskiej, w chrześcijaństwie i islamie traktowane są jako pośrednicy między Bogiem a ludźmi. Nazwa „anioł” oznacza nie naturę, lecz funkcję aniołów jako wysłanników lub posłańców. Słowo to posiada długą tradycję: wywodzi się od wyrazu „angiras”, co w sanskrycie znaczy „duch Boży”, w języku staroperskim „angaros” oznacza posłańca, a w greckim „angelos” używany jest na określenie zwiastuna. Język arabski swoje słowo „malak” zapożyczył od hebrajskiego „malach”. W potocznym użyciu „anioł” oznacza istotę nadprzyrodzoną, pośredniczącą między Bogiem a człowiekiem. Grecki „daimon”, czyli demon jest bliższy temu znaczeniu niż „angelos”.¹

W hinduizmie istoty duchowe pośredniczące między bóstwem a człowiekiem to dewy i asury. Dewy są duchami dobrymi, jaśniejącymi. Asury natomiast są ciemne i złe. Jak łatwo się domyśleć, między nimi toczy się nieustanna walka. Boscy posłańcy to nie tylko anioły. Zaliczyć do nich można greckiego Hermesa, nota bene, zaopatrzonego w skrzydła, co prawda przy sandałach, ale jest to pewien wyznacznik misji pośrednika. Do tego samego grona należy również rzymski Merkury, arabski Aubai i babiloński Nabu.

Istoty antropomorficzne, zaopatrzone w skrzydła pojawiają się w wyobrażeniach ludów na całym świecie. Na terenie Asyrii, Babilonu i Egiptu pełniły funkcję kultową, dobrze widoczną w postaci sfinksa, będącego opiekunem świątyń i grobowców, a więc swego rodzaju pośrednikiem między dwoma światami.

¹ G. Davidson: *Słownik aniołów, w tym aniołów upadłych*, przeł. J. Ruszkowski, Zysk i Ska, Poznań 1998, s. 20

ANIOŁY ISLAMU

Całą wiedzę o aniołach muzułmanie przejęli od Żydów. Islam znaczy tyle, co poddanie się czy też uległość woli Allaha. Fundamentem całego systemu religijnego jest sześć zasad wiary:

1. wiara w jedyne Boga Allaha
2. wiara w jego aniołów
3. wiara w objawioną Księgę – Koran
4. wiara w jego proroków
5. wiara w Dzień Sądu Ostatecznego i Zmartwychwstanie
6. wiara w boską predestynację¹

Anioły, zgodnie z *Koranem*, „są to eteryczne istoty, stworzone z najczystszeo żywołu, z ognia; istoty te najdoskonalszej piękności, nie mają płci, stąd wolne są od ułomności i namiętności śmiertelnych. Aniołowie dzielą się na liczne kasty, stosownie do spełnianych obowiązków i łask, jakie u Boga mają; jedni oddając mu cześć obchodzą tron Jego, drudzy wieczne śpiewają hymny na cześć Jego, inni znów są to skrzydlaci gońcy lub pośrednicy ludzi. Najdostojniejsi są czterej archaniołowie. Gabriel anioł objawień, spisujący wyroki Boga; Michał rycerz walczący za wiarę; Azrael anioł śmierci; Izrafil co ma uderzyć w trąbę ostatecznego sądu. Najświecniejsze kiedyś między nimi miejsce zajmował anioł buntowniczy Azazil.”² Nie oddał on czci stworzonemu z gliny Adamowi, za co został wygnany z Raju i nazwany Eblisem, czyli rozpaczą. Z zemsty mści się teraz na ludziach. „Aniołowie, zwani Moakbici, podrzędniejsze zajmują miejsce; każdy śmiertelnik ma z nich jednego po prawej, drugiego po lewej stronie, oni śledzą jego uczynki, słyszą

¹ R. Piwiński: *Mity i legendy w krainie proroka*, Wydawnictwo Iskry, Warszawa 1983, s. 21

² *Koran (Al-Koran)*, z arab.przeł. Jan Murzy Tabak Buczacki, Tom I, Warszawa 1858, s. 132 – 133

każde słówko.”³ Z nadejściem nocy udają się do nieba ze sprawozdaniem ludzkich czynów, a ich miejsce na czas nocy zajmują inni. Każdy człowiek posiada więc dwóch aniołów stróżów, którzy rejestrują jego poczynania.

NGELOLOGIA

Rozkwit angelologii przypada na okres od XI do XIII wieku, kiedy to, szczególnie w żydowskich traktatach gnostyckich, mistycznych i kabalistycznych, pojawiło się wiele nowych informacji o aniołach. Przede wszystkim ujawniono imiona aniołów, które nie były wymienione w Biblii. Imiona te były często tworzone metodą przypadkowego zestawiania liter alfabetu hebrajskiego lub poprzez dodawanie przyrostka –el do dowolnego słowa nadającego się do takiej operacji. Powstawały więc niezliczone ilości aniołów o imionach: Barchiel, Machidiel, Asmodel, Muriel, Werchiel, Barbiel, Andachiel, Hanael. Do roli aniołów adoptowano imiona bóstw pogańskich czy pojęcia wyrażające siłę, moc, piękno. Pseudo–Dionizy Areopagita wymienia imiona siedmiu archaniołów. Są to: Michał, Gabriel, Rafał (Rafael), Uriel, Chamuel, Jofiel i Zodkiel.¹ Ale lista ta ma także inne wersje. Stałym elementem są jedynie imiona Michała, Gabriela i Rafała.

³ ibidem, s. 132 – 133

¹ G. Davidson: *Słownik aniołów, w tym aniołów upadłych*, przeł. J. Ruszkowski, Zysk i Ska, Poznań 1998, s. 21